

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.).

1

בס"ד | גיליון 22

פרשת צו ופסח

התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

כל המתגאה נידון באש

ויקרא ו' ב': "צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה הוא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו".

ויקרא רבה (ז' ו'): "א"ר לוי נימוס וקלוסים הוא שכל המתגאה אינו נידון אלא באש, שנאמר: 'היא העולה על מוקדה', דור המבול ע"י שנתגאו ואמרו (איוב כ"א) 'מה ש-ד-י כי נעבדנו' וגו' לא נדונו אלא באש, שנאמר (שם ו') 'בעת יזורבו נצמתו'".

טעם שהמתגאה אינו נידון אלא באש, לפי שאמרו חז"ל בסנהדרין (דף לח.) למה נברא אדם באחרונה שאם יתגאה אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית, והמתגאה סובר דמה שנברא באחרונה הוא יותר מעלה, וכיוון שהאש נברא במוצאי שבת (פסחים דף נד.) אחר בריאת האדם, לכן נדון בה והוא מדה כנגד מדה ממש (פנים יפות פ' צו).

(רבי יוסף חיים ילזו זצ"ל, הובא בכתב עת זכור לאברהם, עמוד רס"ח מערכת ג')

אש כנגד גאווה

ויקרא ו' ב': "צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה הוא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו".

"חז"ל אמרו הוא העולה על מוקדה, כל המתגאה נידון באש, ואפשר לומר, אשר זה מדה כנגד מדה, כי אף שהגאווה, היא מדה מגונה מאד, בכל זאת נחוצה היא לפעמים, גם לעבודת השם, כאמור ויגבה לבו בדרכי ה', (ד"ה ב' י"ז) וכן פירשו, 'הגאווה והגדולה לחי העולמים', כלומר מדות אלו, טובות הנה רק כשישתמש בהן לשם שמים. ובבחינה זאת, היא גם האש, האש היא אחד מהדברים, היותר נחוצים, לקיום האדם, בלעדיה לא יוכל להתקיים, אבל הוי ואבוי לו לאדם, אם תצא האש מגדרה. ולכן אם משתמש האדם, במדת הגאווה, שלא לשם שמים, נידון בצדק באש, כלומר, כמו שהוא עבר הגבול, והשתמש בהגאווה, שלא במדה היאותה, כן יעשה לו, כי אז תצא האש מגבולה, ותלהט את כל אשר לו".

(הדרש והעיון, הובא בליקוטי בתר ליקוטי עמוד ל"ד)

על מה נגזרה גזירת שריפת התלמוד בצרפת. באותו מקום ששרפו את 'מורה הנבוכים' וספר 'המדע', נשרפו ספרי התלמוד

ויקרא ז' ט': "... באש ישרף..."

"בספר חמדה גנוזה (עמוד י"ח) ובספר קובץ תשובות הרמב"ם (ח"ג אגרות קנאות עמוד י"ד, מעוטר בהסכמת רבי שאול מאסטרדאם זצ"ל בעל בנין אריאל) נדפס מכתב מרבינו הלל מווירונא ז"ל שכתב הטעם שנגזרה גזירה הרעה של שריפת התלמוד בצרפת, וזה תוכן דבריו:

ארבעים יום לפני שריפת התלמוד, קמו כמה מחכמי צרפת וערערו על ספר 'מורה הנבוכים' וספר 'המדע' לרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל, והוציאו שם רע כאילו יש דברי מינות וכפירה בספרים הנ"ל, ולכן גזרו חכמי צרפת לשרוף ספרי הרמב"ם, והביאו כל ספרי הרמב"ם אל כיכר העיר פאריז ונתנום למאכולת אש אח"ל. ולא דיים ששרפו וביזו כל הספרים במדורת אש, גם העיזו להצית את האש מן הנר הגדול שהיה דולק בבית תיפלתם של הכומרים בפאריז, כדי להבזות את ספרי הרמב"ם ז"ל.

וה' יתברך משמים השקיף, וישלח בקהילת צרפת חרון אפו וחמתו, לקנא קנאות לכבוד רבינו הרמב"ם ז"ל וספריו הקדושים, ולא נשא פנים לכבוד תורתו וספרי התלמוד, ואחר ארבעים יום של שריפת ספרי הרמב"ם נגזרה גזירת 'שריפת התלמוד', ובאותו מקום עצמו נשרפו ספרי התלמוד, ונתערב אפר ספרי התלמוד באפר ספר 'מורה הנבוכים' וספר 'המדע', כי עדיין היה האפר במקום".

(אוצר פלאות התורה, במדבר עמוד תרס"ב)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח).

2

בס"ד | גיליון 22

פרשת צו ופסח

התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

גרמו לנפילת פיתום

ורעמסס – יצטרכו

לבנות

שמות א' ו"א: "וְיִשְׂמֹוּ

עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוּ
בְּסִבְלָתָם וַיִּבְּן עָרֵי מִסְכָּנוֹת
לְפָרְעָה אֶת פִּתּוֹם וְאֶת
רַעְמֶסֶס."

"כשבא חושים בן דן אצל
יהודה שאגו שניהם
ומקולם נפלו שתי
עיירות גדולות
שבמצרים פיתום
ורעמסס, ועל דבר זה
נגזר על ישראל לבנותם
שנאמר: ויבן ערי
מסכנות וגו'."

(ילקוט שמעוני איוב רמז
תתצ"ז)

מדוע בכל קרבן מקריבים את הדם ואת החלב

ויקרא ז' ב'-ג': "במקום אשר ישחטו את העלה ישחטו את האשם ואת דמו יזרק על המזבח סביב: ואת כל חלבו יקריב ממנו את האלה ואת החלב המכסה את הקרב".

בכל הקורבנות יש לזרוק על המזבח את הדם של הקרבן, ויש להקריב על המזבח את החלב. מדוע?

החלב והדם מסמלים שני כוחות ממנוגדים המוטבעים באדם משחר ימיו: זריזות ועצלות. בכל אדם ישנו כח הזריזות, שהוא משתמש בו לדברים שהוא חפץ בהם, ובכל אדם ישנה גם תכונת העצלות, הבאה לידי ביטוי בהימנעות מעשייה.

הקב"ה נטע באדם תכונות אלו כדי שישתמש בהם באופן המתאים – לעשיית מצוות ישתמש בתכונת הזריזות, ולהימנעות מאיסורים ישתמש בתכונת העצלות.

החלב הצמיגי, שומן כבד, מייצג את העצלות, את הכבדות. ואילו הדם, שתנועתו היא חייו, אינו פוסק מלנוע ררגע, ומשכך, הוא מסמל את הזריזות.

החוטא שנכשל באי-קיום מצוה או בעשיית עבירה, החליף בין התכונות. בזריזות הוא השתמש כדי לעשות דברים לא-ראויים, ובעצלות הוא השתמש כדי לא לעשות את הדברים הראויים.

האיש שהחליף את העצלות בזריזות מביא קרבן לבית המקדש, ומקריב על המזבח לכפרה את החלב ואת הדם המסמלים תכונות אלו שהוא החליפן.

(ע"פ שער בת רבים)

הנוהר מלאכול מאכלות אסורות יזכה לאכול בסעודה לצדיקים לעתיד לבוא. אכילה כנגד אכילה

ויקרא ז' כ"ד: "וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכל לא תאכלהו".

"אמר רבי ברכיה בשם רבי יצחק: אריסטוון (סעודה גדולה) עתיד הקב"ה לעשות לעבדיו הצדיקים לעתיד לבוא, וכל מי שלא אכל נבלות בעולם הזה, זוכה לראותו לעוה"ב, הה"ד (ויקרא ז' כ"ד): 'וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו' בשביל שתאכלו ממנו לעתיד לבוא, לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם: 'זאת החיה אשר תאכלו'."

(ויקרא רבה ל"ג ג')

שררה כהלכה מתקנת שררה פסולה

מצוה לנהוג שררה בליל פסח, ובזה יכופר מה שנהג שררה וגאוה כל השנה.

(כף החיים אר"ח סימן תע"ב אות י"ב)

על שרצו להחשיך 'עין הארץ' אלו ישראל, בא הארבה וכיסה את 'עין הארץ'

שמות י' ה': "וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ ואכל את יתר הפלטה הנשארת לכם מן הברד ואכל את כל העץ הצמח לכם מן השדה".

"... שלח משמי קדשו ארבה לכסות עין הארץ ולהשחית כל פרי, כלפי מחשבתם לכסות 'עין הארץ' אלו ישראל..."

(ראש דוד פרשת וארא)

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

מאן דאמר רחמנא וותרן - יתוותרון בני מעווי

שקלים דף יד.: "אמר רבי חנינא: מאן דאמר רחמנא וותרן, יתוותרון בני מעווי (האומר הקב"ה וותרן יתרחבו ויצאו בני מעיו)".

"שאלה. צריך ביאור מדוע דווקא נענש במדה כנגד מדה במעיים שלו?

תשובת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א: מעיים זה עיקר הגוף".

(אשיחה עמוד קצ"ד)

המוותר על רדיפת התענוגים – יותר ה' לו

"... רצה לומר שהתורה מלמדת אותנו העיקר התחלת והחזיק לבוא בקדושה וגם שנראה לאדם קשה מאד אף על פי כן ידחוק עצמו בעל כרחו עד ששמן השמים ירחמוהו, על דרך שאמרתי כבר, כל האומר הקב"ה וותרן, יותר מעוהו (ירושלמי שקלים פ"ה ה"א).

ופרשתי כך, הרוצה שיוותר לו הש"ת עונותיו וחטאיו. יותר מעוהו, רצה לומר צריך לוותר את מעיו, דהיינו שלא למלאות כריסו באכילה ושתייה ותענוגי עולם הזה רק כדי חיותו, והיינו, כאילו מוותר המעיים שאינו משגיח עליהם ומסגף אותם בכל מה דאפשר".

(נועם אלימלך פרשת נח)

כנגד שהפיץ פרעה את ישראל בכל ארץ מצרים, יתאמץ לגרשם מכל ארצו

שמות ו' א': "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲתָה תִרְאֶה אֲשֶׁר אֲעֲשֶׂה לְפָרְעֹה כִּי בְּיַד חֲזָקָה יִשְׁלַחַם וּבְיַד חֲזָקָה יִגְרַשֶׁם מֵאֶרֶצוֹ".

וביד חזקה יגרשם מארצו: "וכנגד מה שהפיץ עתה את ישראל בכל ארץ מצרים, יתאמץ לגרשם מארצו שלא ישאר בכולה אפילו אחד מהם".

גשמים בעיתם עבור לימוד הלכות חג בחג בעיתו

איתא בויקרא (כ"ו ג'-ד'): "אם בְּחֻקֵי תִלְכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם: וְנָתַתִּי גְשָׁמִיכֶם בְּעֵתָם...".

"... אם בחוקותי, חוקותי הוא לשון חוק וזמן, ור"ל אם תעשו חוק וזמן כמו שכתבו רז"ל: 'משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין הלכות חג בחג' וכו' (מגילה דף ד. ובעוד מקומ'). והטעם שכל דבר הוא נדרש בעיתו וזמנו, ועל ידי כן יהיה נשמר בקרב האדם עד"ש סוגיית בדוכתא עדיפא, בזה מבטיח אני אתכם 'את מצוותי תשמרו', כמו שאתם עושים חוק וזמן לתורה לדרוש מענין אותו זמן, כנגד זה גם אני 'ונתתי גשמיכם בעתם', שלא ישנו את תפקידם".

(ציצים ופריחים לרבי יעקב בן הרב הבן איש חי, פרשת בחוקותי, עמוד לח:)

משה טיפל בחבלות ישראל ובעיניהם ואף קבר אותם, לכן לא יצטער ממכות, לא יכהו עיניו וה' יקברהו

שמות ב' י"א: "וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיְגִדֵל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסַבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרַיִם מִכָּה אִישׁ עֵבְרִי מֵאֶחָיו".

ראה משה את כתפותיהם שהיו מדממות מן המשאות, והיה משה עושה להם תחבושות על גבי המכה. אמר הקב"ה: לכן לך לא יהיה צער ממכה, כמו שכתוב: ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו – לא כהתה עינו ולא נס לחה (דברים ל"ד ז).

כאשר היו ישראל נוטלים את הסיד לעבודת הפרך, היתה באה הרוח ומפזרת את הסיד, והיה הסיד נכנס לתוך עיניהם. היה משה הולך, מנקה ומרפא את עיניהם של ישראל. אמר הקב"ה: לכן אפילו בעת זקנה שעני הבריות כהות כמו אצל יעקב, אתה אין עיניך כהות.

משה רבינו ראה שבני ישראל היו מתים ומושלכים באשפות ללא קבורה. לכן משה היה מטפל בהם וקובר אותם. אמר הקב"ה: לכן אני מטפל בך ובקבורתך, שנאמר (דברים ל"ד ו'): ויקבר אותו בגיא.

(אוצר המדרשים עמוד ט"ט בשם מדרש מכתב יד)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

הקהה שמחתנו - יקהו שיניו

אף אתה הקהה את שיניו: בסוטה (דף מח:-מט.): "... אדהכי אתא אבא בריה (של רבה בר רב הונא), שקלה (רבה) יהביה ניהליה, אמר ליה (רב הונא לרבא בנו) בני שמחת את ליבי (בטהרתך) והקהית את שיני (שהוכחת שאתה אוהב את בנך יותר ממני, שלקחת ממני את התמרה כשנתתה לך, ונתת לבנך)...", וגם מכאן מתבאר ש"הקהה" הוא לשון צער, ולכן צריך להקהות את שיני הרשע, משום שבשאלותיו הוא מוכיח שאהבתו אינה נתונה לבוראו וזוה מצער לה"ת, ולכן נמדד לו כמדתו ומצעריו אותו.

ובאופן אחר י"ל ע"פ דברי הגמ' בפסחים (דף קיג.): "אמר ליה רב לחייא בריה: ... ולא תעקר ככא" (אל תעקור שן חולה משום חולי. רש"י). וברשב"ם: "ונראה כאן ענין חדש, דאין לעקור שן משום מחלת השן, דבלא"ה תתרפא מאליה, וא"כ חבל על כל הטורח והכאבים שיש בעקירת השן".

והנה בירושלמי (פסחים פ"י ה"ד) מופיעה שאלת הבן הרשע באופן מעט שונה: "רשע מהו אומר? מה העבודה הזאת לכם, מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה?".

וזהו שמקהים דווקא את שיניו, כי הרשע טוען שיש במעשינו טורח שאינו נצרך, וחזינן מהנ"ל שענינה של עקירת שן היא טורח גם כן, וזוה נמדד לרשע כמדתו.

ומא י"ל, דברשע הנוטל חפץ חבירו "שבור את שיניו", אולם ברשע שלא נטל חפץ ממשי אלא רק הקהה את שמחת חבירו, אף אתה "הקהה את שיניו".

המצער - יצטער

באופן אחר י"ל ע"פ דברי הגמ' בפסחים (דף קיג.): "אמר ליה רב לחייא בריה: ... ולא תעקר ככא" (אל תעקור שן חולה משום חולי. רש"י). וברשב"ם: "ונראה כאן ענין חדש, דאין לעקור שן משום מחלת השן, דבלא"ה תתרפא מאליה, וא"כ חבל על כל הטורח והכאבים שיש בעקירת השן".

טירחה כנגד טירחה

והנה בירושלמי (פסחים פ"י ה"ד) מופיעה שאלת הבן הרשע באופן מעט שונה: "רשע מהו אומר? מה העבודה הזאת לכם, מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה?".

וזהו שמקהים דווקא את שיניו, כי הרשע טוען שיש במעשינו טורח שאינו נצרך, וחזינן מהנ"ל שענינה של עקירת שן היא טורח גם כן, וזוה נמדד לרשע כמדתו.

ומא י"ל, דברשע הנוטל חפץ חבירו "שבור את שיניו", אולם ברשע שלא נטל חפץ ממשי אלא רק הקהה את שמחת חבירו, אף אתה "הקהה את שיניו".

מיעוט מזונות למבזה מעשים שקשורים במזונות

אף אתה הקהה את שיניו: בדרך אחרת יתבאר ע"פ דברי הגמ' (נדה דף סה.) "אמר רב חיננא בר שלמיא משמיה דרב: כיון שנתקו שיניו של אדם - נתמעטו מזונותיו...". משמע מדברי הגמרא, שנפילת השיניים מורה על מיעוט הפרנסה. ולכן על שהרשע בז למעשינו שקשורים במזונות (הכנת המצות וד' כוסות וכו'), מקהים דווקא את שיניו ומעתה יתמעטו מזונותיו.

בזרע חיים כתב שהמניעה מלעקור שיניים היא משום שבעקירתן יש לחוש שיתקצרו חייו ומעטו מזונותיו, וכתב זאת עפ"ד המעיל צדקה (סימן תרס"ו) בשם ספר תולדות אדם דמי שהשיניים שלו נרקבות חייו קצרים, לפי דכשיעור המועט שיחיה - כך חוזק שיניו, ושאפשר שסוד זה מה שגילו רז"ל בנדה (דף סה.) כיון שניתקו שיניו של אדם נתמעטו מזונותיו, והיינו משום שמתקצרים חייו ואין לו צורך במזונות.

ולכן על שהרשע בז למעשינו שקשורים במזונות (הכנת המצות וד' כוסות וכו'), מקהים דווקא את שיניו ומעתה לא יהיה לו צורך במזונות...

לעילוי נשמת: אפרים ב"ר אברהם ברוך זצ"ל

להנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403
דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>

